

УДК 81255=111:339.542.2

Васильченко О. В.

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ КОМПОЗИЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ АНГЛОМОВНИХ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ДОГОВОРІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Стаття присвячена дослідженню композиційної структури англomовних зовнішньоекономічних договорів та виявленню основних труднощів, які виникають при її відтворенні українською мовою.

Ключові слова: зовнішньоекономічний договір, композиційна структура, переклад.

Васильченко Е. В. Особенности воспроизведения композиционной структуры англоязычных внешнеэкономических договоров на украинском языке. – Статья.

Статья посвящена исследованию композиционной структуры англоязычных внешнеэкономических договоров и выявлению основных трудностей, которые возникают при ее воспроизведении на украинском языке.

Ключевые слова: внешнеэкономический договор, композиционная структура, перевод.

Vasylchenko O. V. Features of composite structure of the English foreign economic agreements and its reproduction in the Ukrainian language. – Article.

The article investigates composite structure of the English foreign economic agreements and detects the main difficulties that arise in the process of its reproduction in the Ukrainian language.

Key words: foreign economic agreement, compositional structure, translation.

Стрімке зростання міжнародної співпраці, розвиток та зміцнення зовнішньоекономічних, політичних та культурних зв'язків між країнами сприяє підвищенню ролі ділової комунікації у сучасному світі. З кожним днем все більше людей долучається до сфери ділових відносин, в результаті чого зростає потреба у фахівцях відповідної галузі. Діяльність підприємств, організацій та установ різної форми власності в сфері зовнішньоекономічних відносин супроводжується застосуванням та перекладом відповідної документації. Одним із базових документів, що супроводжує зовнішньоекономічну діяльність підприємств є зовнішньоекономічний договір (контракт), який, за словами Н. М. Громової, регулює цивільно-правові відносини в сфері купівлі-продажу між сторонами, комерційні підприємства яких знаходяться в різних країнах [4, 9].

На сьогоднішній день письмова форма зовнішньоекономічних договорів є надійним способом ведення ділової комунікації. Таким чином, зовнішньоекономічні договори мають бути оформлені та перекладені відповідно до існуючих вимог та норм, що доводить актуальність дослідження проблеми відтворення композиційної структури англomовних зовнішньоекономічних договорів українською мовою.

Огляд основних наукових джерел, пов'язаних з проблематикою ділових документів (М. Б. Білан, Н. В. Вострикова, О. Р. Зарума-Панських, В. В. Калюжна, Р. Н. Комарова, О. І. Омоле, Д. С. Кас'яненко, Н. К. Кравченко, Т. Г. Клепікова, Г. Лайкауф, Н. Г. Наумова, А. В. Юнг, І. С. Орлова, Р. Є. Пилипенко, А. О. Стеблецова, І. С. Шаргай, О. В. Шевцова, Д. Н. Шлепнев, Я. Янчук та ін.), дає нам можливість стверджувати, що в сучасному перекладознавстві проблема відтворення англomовних зовнішньоекономічних договорів

українською мовою є недостатньо розробленою, адже фактично вона залишилася поза увагою дослідників.

Метою дослідження є аналіз композиційної структури англomовних зовнішньоекономічних договорів та виявлення основних способів її відтворення в мові перекладу, а також встановлення основних труднощів, які виникають під час здійснення декодування мови оригіналу в мову перекладу.

Згідно з чинним законодавством України (ч. 2 ст. 6 Закону «Про зовнішньоекономічну діяльність»), зовнішньоекономічний договір (контракт) має чітко встановлену письмову форму, якщо інше не передбачено міжнародним договором України чи законом [1]. Тобто, текст договору є результатом усного ділового спілкування, що має письмове вираження та має на меті презентацію фізичної чи юридичної особи та підтвердження взятих ними зобов'язань.

Як правило, зовнішньоекономічні договори складають двома мовами і тоді обидва варіанти договору визнаються автентичними, тобто, такими, що мають однакову юридичну силу. Однак на практиці за наявності багатомовних текстів зовнішньоекономічних договорів можуть виникнути питання щодо тлумачення їх окремих положень, що є підставою для виникнення спорів між сторонами. За словами В. Бігуна, навіть ідеальний за формою переклад не завжди усуває розбіжності, неясності, неточності тощо, які можуть впливати з положень багатомовних зовнішньоекономічних договорів [3]. Тому єдиним виходом в даній ситуації є застосування західної практики укладення договорів, коли сторони визначають пріоритетну мову тексту договору (контракту), який матиме вищу юридичну силу за наявності розбіжностей, неточностей тощо (ця умова, як правило, зазначається у

заклучній частині тексту договору) [3]. Оскільки основним завданням нашого дослідження є аналіз композиційної структури зовнішньоекономічних договорів та їх мовної репрезентації в мові перекладу, то ми зупинимось на цьому питанні більш детально. Якщо мови і правові системи сторін, що підписали контракт схожі, то це значно полегшує переклад. Проте якщо вони відмінні, то переклад слід здійснювати лише з мови оригіналу, що забезпечить збереження в мові перекладу його основного змісту та стилевих рис. Тут важливо скористатися формулою А. П. Чужакина, який наголошує на тому, що основу ділового стилю становлять терміни, прецензійна інформація та кліше. Володіння цими трьома компонентами є основою та гарантією успіху [6, 155]. Однак якісний переклад залежить і від компетентності перекладача, тобто від суми його знань, умінь та навичок, адже декодуючи мову оригіналу та відтворюючи її в мові перекладу відбувається процес сприйняття і розуміння тексту оригіналу перекладачем.

При перекладі текстів зовнішньоекономічних договорів не слід забувати про мовну компетенція (відмінне володіння лексикою, граматику та стилістикою мови), фонову компетенцію (тезаурусні знання) та текстотворюючу компетенцію, що передбачає знання параметрів за допомогою яких створюється текст та знання композиційної структури документу. Загалом, структура типового зовнішньоекономічного договору визначена в Положенні про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів), затвердженому наказом Міністерства економіки з питань європейської інтеграції України від 06.09.2001 р. № 201 та передбачає наявність наступних положень: назва, номер договору (контракту), дата та місце його укладення; преамбула; предмет договору; кількість та якість товару (обсяги виконання робіт, надання послуг); базисні умови поставки товарів (приймання-здавання виконаних робіт або послуг); ціна та загальна вартість договору; умови платежів; умови приймання-здавання товару (робіт, послуг); упаковка та маркування; форс-мажорні обставини; санкції та рекламації; урегулювання спорів у судовому порядку; місцезнаходження; поштові та платіжні реквізити сторін [2]. Хоча за домовленістю сторін у договорі можуть бути зазначені й інші додаткові умови. Проводячи глибинне дослідження мови зовнішньоекономічних договорів доречно було б скористатися класифікацією О. В. Коновченко, який відповідно до Положення про форму зовнішньоекономічних договорів виділяє наступні його реквізити: 1) назва виду документа, заголовок до тексту та реєстраційний номер договору; 2) місце і дата укладання договору; 3) текст договору, що складається з трьох частин: вступної (преамбули), основної та заключної; 4) юридичні адреси сторін 5) підписи та печатки сторін [5, 16].

Здійснюючи переклад зовнішньоекономічних договорів, необхідно зважати на низку особливостей, які притаманні подібним текстам, а саме: збереженню синтаксичної структури тексту, чіткості та ясності викладу матеріалу, дотриманні правил оформлення ділової документації. Основним завданням перекладача є адекватне відтворення змісту контракту засобами іншої мови.

Зазвичай будь-який зовнішньоекономічний договір починається з назви, яка дозволяє з'ясувати про що йтиме мова в договорі. Далі важливе місце займає так звана вступна частина (преамбула), яка містить інформацію про місце і дату укладання договору та інші характеристики. Наприклад:

<i>Brighton, England October 26, 2008 Continental Equipment Plc, Brighton, England, hereinafter referred to as «the Seller», on the one part, and TST Systems Ltd., Kyiv, Ukraine, hereinafter referred to as «the Buyer»”, on the other part, have concluded the present Contract as follows..</i>	<i>Брайтон, Англія 26 жовтня, 2008 р. Компанія Continental Equipment Plc, Брайтон, Англія, яка надалі іменується «Продавець», з однієї сторони, і компанія ТСТ Системз Лтд. Київ, Україна, яка надалі іменується «Покупець», з іншої сторони, укладають цей договір про наступне.</i>
---	---

Основні труднощі при перекладі даного функціонального блоку становлять: відтворення організаційно-правової форми компанії, відтворення архаїзмів, власних назв та позначення дати. При перекладі організаційно-правової форми компанії необхідно зберігати її коротке позначення, що прийняте в країні її реєстрації. При відтворенні дати необхідно пам'ятати, що зазвичай дата договору розташовується в правому верхньому кутку, після зазначення країни, де укладається договір. В англійській мові є чотири варіанти позначення дати. Наприклад: *October 26, 2008; 26th October, 2008; 26 October 2008; October 26th, 2008*, найбільш поширеним є перший варіант, який в мові перекладу має наступний вигляд: 26 жовтня 2008 року. Зовнішньоекономічні договори інколи мають складну структуру і тому нумерація параграфів, підзаголовків чи частин тексту є обов'язковою.

В основній частині тексту зовнішньоекономічного договору подається інформація щодо прав та обов'язків сторін, а також містяться умови розрахунків та поставки товарів за певним договором та всі інші необхідні реквізити, які стосуються змісту договору. При перекладі основної частини зовнішньоекономічного договору значні труднощі можуть виникнути при відтворенні різних блоків (параграфів та частин), що містять складні граматичні форми та основний пласт лексичних одиниць. Кількість блоків варіюється в залежності від типу договору та галузі його функціонування, а

також визначається сторонами на власний розсуд. Зовнішньоекономічний договір купівлі-продажу містить такі основні статті, як: предмет договору, обов'язки сторін, термін постачання, ціна та загальна сума договору, пакування й маркування, умови відвантаження і приймання товару, якість, санкції, форс-мажорні обставини, відповідальність сторін, арбітраж та інші умови. Розглянемо, наприклад блок предмет договору (*Subject of the Contract*):

<i>I. Subject of the Contract</i> <i>1.1. The Seller has sold and the Buyer has bought the machinery, equipment, materials, and services («Equipment») as listed in Appendix 1 being an integral part of this Contract</i>	<i>1. Предмет Договору</i> <i>1.1. Продавець продав, а Покупець купив машини, обладнання, матеріали і послуги («Обладнання»), перераховані у Додатку 1, який є невід'ємною частиною цього Договору.</i>
---	--

При перекладі даного функціонального блоку необхідно звернути увагу на правильне відтворення в мові оригіналу перфектних форм дієслів *sell (has sold)* та *buy (has bought)*. Переклад форм Present Perfect здійснюється в текстах зовнішньоекономічних договорів за допомогою форм минулого часу або за допомогою форм теперішнього часу. Крім того необхідно звернути увагу на таку важливу деталь тексту, як графічна репрезентація, яку також необхідно правильно передати в мові перекладу.

Кожен блок зовнішньоекономічного договору має свою специфіку, яку необхідно враховувати під час декодування тексту оригіналу. Так, наприклад розглянемо наступний блок договору – Price and Total Cost of Contract:

<i>2. Price and Total Cost of Contract.</i> <i>2.1 Price on goods sold under the present contract is specified in US dollars.</i> <i>2.2. Cost of packing is included in the price.</i> <i>2.3. Total quantity of the contract is 1000 MT.</i> <i>2.4. Total cost of the contract 1,000,000 US dollars.</i> <i>2.5. Currency of payment - US dollars.</i>	<i>2. Ціна та загальна вартість договору.</i> <i>2.1 Ціну на товари, продані за даним договором, визначено в доларах США.</i> <i>2.2. Вартість пакування враховано в ціну.</i> <i>2.3. Загальний об'єм договору 1000 MT.</i> <i>2.4. Загальна вартість договору 1 000 000 доларів США.</i> <i>2.5. Валюта розрахунків – долари США.</i>
--	--

Якісний переклад блоку Price and Total Cost of Contract визначається увагою до деталей. Особливої уваги заслуговує відображення цифр в обох мовах. В мові оригіналу ми бачимо, що тисячі виділяються комами, а в мові перекладу – пробілами, або можуть виділятися комами. Крім того, слід зазначити, що в тексті мови оригіналу про-

слідковується застосування пасивного стану. Переклад пасиву в таких випадках ми здійснюємо за допомогою однієї з трьох неозначено-особових форм дієслова (зворотна форма на -ся, форма третьої особи множини та форма на -но, -то). Також, необхідно звернути увагу на двокомпонентні іменникові групи, які в даному фрагменті перекладаються починаючи з більш значущого компонента: US dollars – долари США або починаючи з ад'юнкта типу: total cost – загальна вартість, total quantity – загальний об'єм. Важливо зазначити, що при перекладі обсяг тексту в мові перекладу повинен відповідати його величині в мові оригіналу, інакше можуть виникнути сумніви щодо правильності виконаного перекладу та щодо легітимності самого договору.

Заключна частина зовнішньоекономічного договору сигналізує про завершеність тексту та містить положення, які уточнюють взаємні права та обов'язки сторін. Наприклад: момент набуття договором чинності; кількість підписаних примірників документа та їх юридичну силу; можливість або неможливість передачі прав та зобов'язань за договором третій стороні.

Наприкінці договору зазвичай міститься юридична адреса сторін, назви посад та ставляться печатки і підпис. При перекладі цієї частини договору необхідно пам'ятати, що адреса зазвичай перекладається українською мовою зі збереженням іноземного інваріанту в дужках. Наприклад: *Continental Equipment Plc, 9 North Road, Brighton BN1 5JF, England – Континенал Еквіпмент Плс, 9 Норс Роуд, Брайтон BN1 5JF, Англія*. Блок для підписів можна залишити в двомовному варіанті: (*Title/nocada; Witness/засвідчено*).

Зовнішньоекономічним договорам притаманний формально-логічний принцип текстової організації, тобто поділ на пункти та підпункти. Крім того, кожна нова думка оформлюється окремим абзацем. При відтворенні композиційної структури договору необхідно приділити увагу графічній презентації тексту, адже графічні засоби необхідні для більш чіткого сприйняття текстів. До графічних особливостей в текстах зовнішньоекономічних договорів відносять шрифти так, наприклад, курсивом виділяють назви пунктів контракту, юридичну адресу сторін, номери банківських рахунків тощо.

Проаналізувавши композиційні особливості зовнішньоекономічних договорів, ми виявили основні труднощі їх перекладу та встановили, що за своєю структурою більшість зовнішньоекономічних договорів є схожими, хоча деякі структурні елементи можуть відрізнятися один від одного. Текстам договорів притаманний безособовий виклад інформації, логічність та стислість. При перекладі зовнішньоекономічних договорів важливою умовою є збереження структурної компо-

зиці тексту договору в мові оригіналу та мові перекладу, чого можна досягти завдяки вживанню спеціальної термінології та аббревіатур, які забезпечують стислість викладу інформації. Логічним

продовженням досліджень сучасного англомовного зовнішньоекономічного договору вважаємо дослідження його лінгвопрагматичних особливостей.

Література

1. Закон України про зовнішньоекономічну діяльність. – 959-ХІІ від 16 квітня 1991 р.
2. Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів): Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України № 201 від 06.09.2001 р.
3. Бігун В. Мовно-правничі аспекти зовнішньоекономічних договорів (контрактів) / В. Бігун // Юридичний журнал Юстініан. – 2004. – № 2.
4. Громова Н. М. Внешнеторговый контракт [текст] / Н. М. Громова. – М. : Магістр, 2008. – 141 с.
5. Коновченко, О. В. Документування міжнародних договірних відносин: [навч. посіб.] / О. В. Коновченко. – Х. : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. С. Жуковського «ХАІ», 2012. – 63 с.
6. Овсянникова Е. В. Общие закономерности перевода делового английского // Вісник СумДУ. – Вісник СумДУ. – № 11 (95) – 2006. – Т. 2. – № 11 (95). – С. 155-161.